

Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ακολουθώντας την τακτική των εθνικών κινημάτων της εποχής, αρχικά ιδρύθηκαν ανάμεσα στους Έλληνες της διασποράς, αλλά και στα ελληνικά εδάφη εταιρείες, συνωμοτικές οργανώσεις, με σκοπούς εθνικούς, κυρίως πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς, τη διάδοση, δηλαδή, της παιδείας στους υπόδουλους Έλληνες, όπως το Ελληνόγλωσσο Ξενοδοχείο το 1809 στο Παρίσι και η Φιλόμουσος Εταιρεία των Αθηνών το 1813 και της Βιέννης το 1814^[5]. Οι οργανώσεις αυτές αποτέλεσαν τον προθάλαμο για τη δημιουργία φιλελεύθερης πολιτικής οργάνωσης.^[38]

Το 1814 τρεις ριζοσπάστες έμποροι μεσαίας οικονομικής εμβέλειας, ο Νικόλαος Σκουφάς, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ και ο Εμμανουήλ Ξάνθος, ίδρυσαν στην Οδησό της Ρωσίας τη Φιλική Εταιρεία, μια μυστική και παράνομη οργάνωση στα πρότυπα των μασονικών στοών^[39], που είχε ως στόχο τη συγκέντρωση πόρων και τη δημιουργία δομών για την κήρυξη επανάστασης για την ίδρυση ανεξάρτητου εθνικού κράτους. Σε αντίθεση με τις πολλές εξεγέρσεις που είχαν λάβει χώρα κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας στον κατακτημένο ελληνικό χώρο, οι οποίες συνδέονταν με πολιτικά σχέδια μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, η επανάσταση που σχεδίαζαν οι Φιλικοί επρόκειτο να είναι αυτοδύναμη επανάσταση των Ελλήνων.^[40]

Το εθνικοαπελευθερωτικό εγχείρημα είχε να αντιμετωπίσει το ότι η Εκκλησία και οι τοπικές ηγετικές ομάδες του ελληνικού κόσμου, οι Φαναριώτες, οι αρματολοί και οι προεστοί, ήταν ενταγμένες στο οθωμανικό σύστημα εξουσίας, ενώ οι μη εγγράμματες μάζες δε συμμερίζονταν τις εθνικές ιδέες των διανοούμενων της διασποράς.^[41] Τα πρώτα δύο χρόνια από την ίδρυσή της το έργο της Εταιρείας ήταν στάσιμο και λίγα μόνο μέλη προστέθηκαν στην οργάνωση, όπως ο λόγιος Άνθιμος Γαζής, που έγινε μέλος της Αόρατης Αρχής, δεκαμελούς οργάνου που διηύθυνε την οργάνωση.^[42]

Μετά τη λήξη των Ναπολεόντειων πολέμων, ωστόσο, και την ειρήνευση της Μεσογείου οι ευρωπαϊκοί στόλοι ανέκτησαν τη θέση τους στο εμπόριο και η κρίση της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, που είχε ξεκινήσει το 1812, προσέλαβε μεγάλες διαστάσεις.^[43] Η διακοπή των εμπορικών και ναυτιλιακών δραστηριοτήτων που είχαν ανθίσει το προηγούμενο διάστημα επηρέασε τόσο τους Έλληνες των παροικιών όσο και της αυτοκρατορίας, καθώς η κρίση επεκτάθηκε στις οικονομικές δραστηριότητες που ήταν συνδεδεμένες με την εμπορική ναυτιλία, οδηγώντας ολόκληρες κοινωνικές ομάδες σε αδιέξοδο: συσσωρευμένα εφοπλιστικά κεφάλαια παρέμειναν ανενεργά, ενώ ναυτικοί, τεχνίτες και βιοτέχνες έμειναν άνεργοι ή αναγκάστηκαν να αναζητήσουν εργασία στην αγροτική παραγωγή ως κολίγοι.^[44]

Από το 1818, πρώτη χρονιά της μεγάλης κρίσης στην εμπορική ναυτιλία, τα μέλη της Εταιρείας αυξήθηκαν αλματωδώς. Τη χρονιά εκείνη τα μέλη της Αρχής συγκεντρώθηκαν στην Κωνσταντινούπολη και ανέθεσαν σε απεσταλμένους τους, τους «Αποστόλους», περιοδείες για τη συλλογή πληροφοριών και τη μύηση νέων μελών.^[45]

Εκμεταλλεούμενοι μια μακράιωνη παράδοση χρησμολογιών και τη διάδοση των μεσσιανικών αντιλήψεων στις παραδοσιακές ορθόδοξες κοινότητες των ελληνικών χωρών, οι Φιλικοί άφηναν να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι διέθεταν τη στήριξη της Ρωσίας. οικειοποιήθηκαν το μεσσιανικό λόγο και χρησιμοποίησαν εκκοσμικευμένη την έννοια της Ανάστασης. Έτσι, διευκολύνθηκε η ανάπτυξη ενός απελευθερωτικού ήθους ανάμεσα στα παραδοσιακά ορθόδοξα στρώματα, όπως οι προεστοί, οι κλεφταρματολοί, οι κληρικοί και οι χωρικοί, και η υιοθέτηση από μέρος τους του κλασικιστικού μύθου περί καταγωγής από τους αρχαίους Έλληνες και του νεωτερικού επαναστατικού προγράμματος.^[46]

Προσβλέποντας στη ρωσική βοήθεια, ανταποκρίθηκαν θετικά οι προεστοί της Πελοποννήσου και ο μπέης της Μάνης, Πετρόμπης Μαυρομιχάλης.^[47] Η Φιλική Εταιρεία γνώρισε ιδιαίτερη επιτυχία στους κλεφταρματολούς που βρίσκονταν στα Επτάνησα και τη Ρωσία. Εκεί είχαν βρει καταφύγιο την πρώτη δεκαετία του 19ου αιώνα κλέφτες κυνηγημένοι από την Πελοπόννησο, όπως ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, και αρματολοί εκδιωγμένοι από τον Αλή Πασά.^[48] Μη γνωρίζοντας άλλα επαγγέλματα από αυτά του πολεμιστή και του ποιμένα, είχαν στρατολογηθεί σε ευρωπαϊκούς στρατούς, απασχόληση που, ωστόσο, εξέλιπε με το τέλος των Ναπολεόντειων πολέμων.^[49] Την περίοδο αυτή ήλθαν σε επαφή με τους Φιλικούς, που προωθούσαν επαναστατικές ιδέες, οργανώθηκαν στην Εταιρεία και συνεισέφεραν σημαντικά στην παρασκευή της Επανάστασης, κάποιοι από αυτούς και ως «Απόστολοι».^[50]

Το Σεπτέμβριο του 1818 η ηγεσία της Εταιρείας αποφάσισε να προτείνει στον Ιωάννη Καποδίστρια, υπουργό εξωτερικών του τσάρου της Ρωσίας Αλέξανδρου, να αναλάβει την αρχηγία της οργάνωσης και στάλθηκε γι' αυτό το λόγο στην Πετρούπολη ο Ξάνθος. Μετά την άρνηση του Καποδίστρια τον Ιανουάριο του 1820, ο Ξάνθος στράφηκε στο Φαναριώτη πρίγκιπα Αλέξανδρο Υψηλάντη, ανώτατο αξιωματικό του Ρωσικού στρατού, που τον Απρίλιο του 1820 δέχτηκε την πρόταση των Φιλικών και με τη συνθηματική ονομασία «Καλός» ανέλαβε «Γενικός Έφορος» (ή «Επίτροπος») της Αρχής.^[51]

Μέλος της Φιλικής Εταιρείας υπήρξε και ο επιφανής γιατρός του Αλέξανδρου Υψηλάντη [Πέτρος Ηπίτης](#), άτομο με σημαντικές διασυνδέσεις στο εξωτερικό που κλήθηκε να περιοδεύσει σε σημαντικές ευρωπαϊκές πόλεις, προκειμένου να καλλιεργήσει τη συμπάθεια της των λογίων και των φιλελεύθερων Ευρωπαίων υπέρ του ελληνικού Αγώνα. Παρά την επιφυλακτικότητα της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, ο Ηπίτης κατόρθωσε να τυπωθούν ενημερωτικά φυλλάδια υπέρ της Ελληνικής Επανάστασης και να συναντηθεί με εξέχοντα πρόσωπα, όπως τον Γάλλο πρωθυπουργό Ρισελιέ. [\[52\]](#)